

**Erik
van
Zwam**

De laatste neushoorn

**De race tegen de klok
om de natuur te redden**

FONTAINE UITGEVERS

Inhoud

1	Moord	11
2	Acht miljard mensen en nog geen 26.000 neushoorns	22

De zuidelijke witte neushoorn

3	Op zoek naar neushoorns in Krugerpark	29
4	Wapenwedloop	36
5	Oorlog in je hoofd	45
6	Geen baan, honger, dan is stropen een optie	51
7	De stroperskoningen	60
8	De val van de donorlieveling	73
9	Vierhonderd miljoen euro aan onverkoopbare hoorn	83
10	Hightech bewaking	97
11	Gratis neushoorns	102

De zwarte neushoorn

12	De mistweg langs de Skelettenkust	109
13	Op safari in Damaraland	117
14	De woestijnneushoorn	125
15	Een confrontatie in Etosha	137
16	Royalty mengt zich in de neushoornoorlog	146
17	Amerikanen gaan zich ermee bemoeien	151

18	Nieuwe technieken om stropers te verslaan	157
19	Namibië slaat terug	163

De pantserneushoorn

20	Pantserneushoorns aan de Rapti-rivier	171
21	De bufferzone	179
22	Builen en wratten	181
23	Ziektes en vervuiling	189
24	Naar de stropers van de Chepang	193
25	De directeur van Chitwan	202
26	Het Gierenrestaurant	206
27	Op patrouille	211

De Javaanse neushoorn

28	Ujung Kulon	223
29	Goochelen met cijfers	232
30	Het regenwoud zingt niet meer	236
31	Stropers	241
32	De duisternis	247

De Sumatraanse neushoorn

33	Stropers vangen	255
34	Neushoorns vangen	262
35	Vallen en opstaan	270
36	De foto's	275
37	Uitsterven of niet	281

De noordelijke witte neushoorn

38	De laatste twee	289
----	-----------------	-----

Moord

Het is nog stikdonker. De hanen kraaien. De gravelweg leidt naar het private natuurpark Timbavati iets buiten het stadje Hoedspruit in Zuid-Afrika. In de verte klinkt het diep hijgende gebrul van een mannetjesleeuw, die zijn territorium bewaakt. Langzaam klimt de zon boven de horizon en kleurt de hemel rood. In een boom klinkt de klagelijke roep van de zuidelijke geelsnaveltok, die behoort tot de familie van de neushoornvogels. De geelsnaveltok is iets groter dan een ekster, heeft wit-zwart gespikkelde veren, een witte buik, roodomrande gele ogen en een lange gebogen gele snavel.

Als ik arriveer in het natuurpark Timbavati staat hoofd ranger Anton Mzimba al klaar met drie collega's om op patrouille te gaan. Alle vier houden een semiautomatisch geweer tegen de borst geklemd. Een noodzakelijk wapen tegen de nietsontziende stropersbenden, die jagen op neushoorns vanwege de kostbare hoorn. Mzimba is, ondanks zijn eenenveertig jaar, al 25 jaar ranger in dit gebied. Hij heeft een onberispelijke reputatie als het gaat om het beschermen van neushoorns. Mzimba wordt als ik hem ontmoet ernstig bedreigd door de stropersmaffia. Hij staat met zijn mannen tussen de criminelen en de neushoorns in. Mzimba weigert te wijken en dat zal hem tien maanden na onze ontmoeting duur komen te staan.

Met fotograaf Bram Lammers volg ik deze rangers. Het plan is om de komende dagen met verschillende groepen rangers op pad te gaan in hun zoektocht naar stropers. Mzimba en zijn mannen controleren eerst het hek om Timbavati, dat aan de westgrens ligt van het beroemde Krugerpark, op sporen van indringers. In totaal loopt er vierhonderd kilometer afrastering om Groot Kruger, dat weer als een schil rond de westkant van Krugerpark ligt. Het hele gebied bestaat uit drie miljoen hectare wildernis.

Overall nemen rangers dagelijks een stukje van het lange hek om Groot Kruger voor hun rekening. Ze proberen voetsporen of andere tekenen van de aanwezigheid van stropers te vinden. De meeste rangers zijn uitstekende spoorzoekers.

Mzimba doet dit werk al sinds zijn tienerjaren en heeft de hoogste positie bereikt in zijn vak. Als kind droomde hij ervan soldaat worden, vertelt hij bij onze kennismaking. Dat zat er niet in. Toen hij van de basisschool af kwam, begon hij meteen te werken bij een bouwbedrijf. Op een dag moest hij van zijn baas een klusje doen op het terrein van Timbavati. De parkbeheerder vroeg hem om als manusje-van-alles bij het natuurpark te komen werken. Niet lang daarna werd er een junior veldranger gezocht en Mzimba solliciteerde met succes. Zo werd hij toch een beetje soldaat.

De gespierde man vertelt met zachte stem in uitstekend Engels – veel rangers spreken voornamelijk lokale talen – over de tactieken van stropers om hen om de tuin te leiden. Ze trekken zes paar sokken over elkaar aan om geen voetafdruk achter te laten of binden sponzen onder hun schoenen, maar daardoor laten hij en zijn mannen zich niet misleiden. Ook proberen ze de rangers voor de gek te houden door hoeven van een zebra of een giraffe onder hun voeten te binden, maar dan klopt de afstand tussen de passen op de grond niet.

Na controle van kilometers hek gaan de rangers de bush in.

Ze vormen een lijn zodat ze meer grond kunnen onderzoeken. Hun ogen zijn geconcentreerd naar beneden gericht. Een afgebroken takje kan al een aanwijzing zijn voor de aanwezigheid van stropers, dan wordt de speurhond erbij gehaald en komt er luchtsteun van een helikopter.

Langzaam lopen ze door het veld met grijze acacia karoo-boompjes met witte vlijmscherpe doornen, hoog gras en hier en daar een struik. Bij een stuk zwarte omgewoelde aarde blijft Mzimba staan. Hij vertelt dat hier een paar uur geleden de dominante witte neushoornstier is geweest. De bull smeert zijn drollen uit over de modderige aarde en piest eroverheen om andere mannetjes te waarschuwen. Vrouwtjes doen dat niet. Andere mannetjes moeten hun onderdanigheid tonen door hun eigen fecaliën intact te laten en niet te verspreiden, want anders komt er een gevecht op leven en dood. In de omgeving zit op dit moment een tweede zeer grote stier die zich ophoudt in de buurt van een vrouwtje met een groter kalf. Tot nu toe zijn er geen confrontaties geweest tussen de twee bulls, maar dat kan volgens Mzimba niet lang meer uitblijven. Vaak loopt dat voor een van beide dieren fataal af.

We lopen over de savanne, die hier en daar doorsneden wordt door rijen grote dichte acaciastruiken. Bram Lammers vraagt of ik even door wil lopen, zodat hij foto's kan maken van de rangers zonder dat ik in beeld ben. Ik wandel een eind voor de anderen uit en kijk om me heen of ik geen wild zie. Leeuwen kunnen zich uitstekend verbergen in het gelige hoge gras en die moet je niet te laat opmerken. Voor me staan wat hoge acaciastruiken, maar verder is er niet veel te zien.

Na enige tijd kijk ik om, om te zien waar de rangers zijn. Tot mijn verbazing staan ze samen met fotograaf Lammers op een kluitje dicht bij elkaar. Het ziet er raar uit. Zo kan Lammers die rangers niet fotograferen. Mzimba steekt zijn hand omhoog en wuift. Ik zwaai vrolijk terug. Of wenkt hij me nu om naar

hen toe te komen? Ik loop toch maar langzaam terug. Als ik heel dicht bij de rangers ben, fluistert Mzimba *'rhino bull'* en wijst. Ik kijk in de richting van zijn vinger. Pal achter de acaciastruiken, waar ik net aan de andere kant van stond, vliegt stof omhoog over een grijze vorm. Dan zie ik de dominante neushoornstier staan die een stofbad neemt door fijn zand met zijn achterpoten omhoog te gooien.

Ik stond zojuist op enkele meters van die neushoorn, die ik door het dichte struikgewas niet kon zien. Nu, vanuit een andere hoek, is het zicht op deze grote stier prima. Mzimba is duidelijk opgelucht dat ik weer bij de groep ben. Bram Lammers grijnst. Misschien had hij prachtige actiefoto's in gedachten van mij vliegend door de lucht na een kopstoot van die neushoorn.

De rangers gaan op inspectie om te zien of het goed gaat met dit enorme beest. Zijn twee hoorns zijn afgezaagd tot korte stompen om het dier minder aantrekkelijk te maken voor stropers. De mannen rennen vlak achter elkaar door de bosschages en maken een omtrekkende beweging om de neushoorn tegen de wind in te benaderen. Neushoorns hebben heel slechte ogen, maar compenseren dat met een uitstekende reuk en een prima gehoor. De afstand tot de neushoorn wordt kleiner. De grijze kolos loopt over een open stuk land met hier en daar pollen laag groeiend rooigras. Elke keer als het dier in beweging komt, snellen de rangers voorwaarts. Zo gauw de neushoorn stopt, steekt de voorste man zijn vuist omhoog en staat iedereen onmiddellijk stil. Als de neushoorn zelf loopt kan hij de rennende rangers moeilijk horen.

Maar het beest is gealarmeerd. Gazelles gaan er met snelle hoge sprongen vandoor als ze ons opmerken. Ook schreeuwende vogels waarschuwen voor de oprukkende rangers. De neushoorn ziet niks, ruikt geen vreemde geur en hoort ons gelukkig niet, maar de wind kan draaien of ineens gaan cirkelen en dan is het gevaar groot. De neushoorn kan ervoor kiezen om

ervandoor te gaan, zoals de meeste witte neushoorns doen als ze mensen ruiken, in tegenstelling tot de zwarte neushoorn, die vaak onmiddellijk voor de aanval kiest. Deze dominante stier kan ook het gevecht aangaan. Bij een aanval is het verstandig een boom in te klimmen, maar de omgeving hier bestaat slechts uit laag struikgewas en graspollen, de bomen staan te ver weg om in te vluchten. Ik hoop maar dat het beest ons niet in de gaten krijgt.

Inmiddels staan de rangers op nog geen twintig meter van de kont van de neushoorn. De enorme kop draait een paar keer van links naar rechts. Het bevalt het beest duidelijk niet, hij ruikt onraad. De kolos loopt richting dicht struikgewas en verdwijnt langzaam uit het zicht. Mzimba besluit de neushoorn niet te volgen. In de bosschages is de kans op een levensgevaarlijke confrontatie te groot. De neushoorn zal waarschijnlijk de Klaserie-rivier oversteken naar een savanne aan de andere kant. Mzimba weet genoeg. Zelfs met stompjes hoorn worden neushoorns nogal eens gestroopt omdat ook een klein beetje hoorn al een fortuin waard is, maar dit dier is kerngezond.

Twee dagen daarvoor kreeg het team van Timbavati bericht uit Krugerpark dat er een groep stropers was gesignaleerd die de grens met Mozambique overstak. Het is hemelsbreed 120 kilometer naar hier, maar Mzimba weet dat ervaren stropers de afstand te voet snel kunnen overbruggen. In Kruger zijn er maar erg weinig neushoorns over, zegt Mzimba, en de kans is groot dat ze naar de westelijk gelegen private natuurparken Timbavati, Umbatati, Balule, Manyeleti of Sabi Sands – alle onderdeel van Groot Kruger – komen. Daar zijn meer neushoorns.

De ranger heeft al een aanvalsplan klaarliggen voor ‘als de vijand komt’. Als onderdeel daarvan zijn er de komende nachten extra patrouilles die de oostkant in de gaten houden. Er wordt nauw samengewerkt met rangers van de andere parken want het gevaar is reëel. Een paar maanden geleden vonden Mzimba’s

rangers een karkas van een gestroopte neushoorn in hun gebied, maar doorgaans gaat het redelijk met de bescherming van deze dieren in Timbavati. Maar dat geldt zeker niet voor alle parken in Zuid-Afrika.

Groot Kruger bestaat uit een flink aantal private wildparken van particuliere grondeigenaren, die bijna allemaal de hekken tussen hun landgoederen hebben weggehaald, ook de afscheidingen met het bekende natuurpark Kruger, zodat neushoorns, olifanten, leeuwen, Kaapse buffels en luipaarden weer vrij kunnen bewegen in dit natuurgebied. Het voorkomt inteelt en geeft het wild de ruimte die het van oudsher had.

De particuliere grondeigenaren werken sinds enige tijd samen in het Greater Kruger Environmental Protection Program. Met de regering en Krugerpark wordt beleid afgestemd, om tot een betere aanpak van stropers te komen. Sharon Haussmann, een kordate blonde vrouw, geeft hier leiding aan. Onder haar vallen meer dan vijfhonderd rangers van de private parken, dus niet die van Krugerpark, want dat valt onder de Zuid-Afrikaanse staatsparken. ‘Dit is de frontlinie in de oorlog tegen het stroppen van neushoorns om hun hoorn,’ zegt ze. In de periode van 2006 tot en met 2022 zijn er bijna tienduizend zuidelijke witte en zwarte neushoorns gedood in Krugerpark. Haussmann sluit niet uit dat het er nog meer zijn. Mzimba en zijn rangers doen er in Timbavati aan de rand van Kruger alles aan om het tij voor de witte neushoorn te keren. Elke dag gaan ze op jacht naar stropers. Elke dag wagen ze hun leven in de neushoornoorlog.

De temperatuur is inmiddels opgelopen en de zon brandt. Onderweg lopen we langs een enorme baobab, die zeker 1500 jaar oud is. De koning onder de bomen is zo langzamerhand ook bedreigd in zijn voortbestaan. Mzimba loopt voorop en blijft de omgeving aftasten. Boven een van de bomen steekt de kop van een mannetjesgiraffe uit.

Mzimba wijst op de paar hoge bomen in het landschap. Vroeger zaten hier veel gieren, maar die zie je nauwelijks meer. Hij wijst de kleiner wordende populatie gieren onder meer aan een teveel aan olifanten in Timbavati, maar daar mogen hij en zijn mannen niets aan doen, want olifanten zijn een beschermde soort. Olifanten zijn enorme slopers: overal liggen grote takken op de grond, zijn bomen omgeduwd en struiken uit elkaar getrokken. Er blijven daardoor veel minder bomen over voor vogels om uit te rusten, of om nesten te bouwen. Gieren hebben hoge bomen nodig.

Boven ons draaien twee witruggieren hun rondjes in de lucht. ‘Vroeger zouden dat er veel en veel meer zijn,’ zegt hij. De witruggieren worden inmiddels ernstig bedreigd in hun voortbestaan, met alle gevolgen van dien. Gieren zijn de schoonmaakploegen van de natuur. Ze zijn goed bestand tegen tal van bacteriën en virussen waar de mens slecht tegen kan. Gieren eten de laatste restjes van kadavers op en voorkomen zo uitbraken van gevaarlijke ziektes. Zonder gieren nemen ratten en ander ongedierte die taak over. Ratten leven niet alleen in het wild, maar ook in huizen van mensen.

De mens werd tot nu toe beschermd door gieren, die de verspreiding van allerlei zoönotische ziektes voorkomen, omdat deze aaseters met de resten van kadavers ook levensbedreigende bacteriën en virussen opeten. Met de afname van het aantal gieren, of erger nog: met het uitsterven van giersoorten, neemt de kans op corona- of ebola-achtige ziektes toe. Van de elf giersoorten die in Afrika voorkomen worden er inmiddels negen met uitsterven bedreigd, zoals de Kaapse gier en de kapgier, de laatste heeft bijna het loodje gelegd. Een deel van de gieren in Afrika migreert jaarlijks naar Azië en vice versa. De populaties van de bedreigde giersoorten zijn in een paar decennia soms met meer dan tachtig procent gedaald. De oorzaken in Afrika en Azië zijn grotendeels verschillend.

Het massaal verdwijnen van giersoorten in Afrika heeft verschillende redenen, maar een van de belangrijkste oorzaken is het stropen van neushoorns. Gieren, met soms wel een vleugelspanwijdte van tweeënhalve meter, zweven door de lucht op zoek naar aas. Van grote afstand signaleren zij met hun scherpe zicht gewonde of dode dieren. Ze cirkelen erboven en als de kust veilig is dalen ze rap om zich te goed te doen aan een karkas. Voor rangers zijn gieren, die in grote aantallen op een plek in de lucht rondjes draaien, een baken. De kans bestaat dat er onder de aaseters een gestroopte neushoorn ligt. Rangers gaan er steevast op af om eventuele stropers op de plek van de misdaad te kunnen betrappen of om er snel achteraan te kunnen gaan.

Om de rangers niet op het goede spoor te zetten, snijden de stropers de buik van de neushoorn open en strooien snelwerkend gif over het vlees en de ingewanden. De gieren storten zich op de opengereten buik en beginnen meteen te eten, waarna ze razendsnel stuiptrekkend overlijden op de grond. ‘Zonder gieren als ijkpunt in de lucht, ontdekken wij rangers een gestroopte neushoorn vaak te laat en dan zijn de stropers verdwenen.’ De methoden van stropers worden de laatste jaren steeds bruter om ongezien hun criminele activiteiten te kunnen uitoefenen. Zo hoorde Mzimba eens het intens hoge gegil van een neushoorn, die neergeschoten was en waar de beide hoorns uit de schedel van het nog levende dier werden gehakt. ‘Het gekrijs ging door merg en been,’ zegt hij al lopend door het rooigras. Mzimba vond het dier niet veel later dood, net als de gieren om de neushoorn heen, en de stropers waren verdwenen met hun buit.

De hoorn is tegenwoordig zeer geliefd, vooral in Azië. De neushoorn staat symbool voor pure kracht, die samengebald is in de hoorn en die verwerkt in een medicijn wordt overgebracht op de Chinese of Vietnamese man. Chinese traditionele

medicijnen gemaakt van hoorn zouden impotentie genezen en de viriliteit doen toenemen. Het zou een natuurlijke viagra zijn dat al sinds eeuwen wordt gebruikt, maar waarvan nooit is bewezen dat het werkt. Zo zou poeder van de hoorn opgelost in water het beste middelje zijn tegen een kater. Hoornpoeder in wijn opgelost is het drankje van de goden, volgens Vietnamezen. Het bijgeloof in de kracht van neushoorn-hoorn is moeilijk te bestrijden. Er wordt gezegd dat een kilo hoorn op de consumentenmarkt in Azië evenveel waard is als een kilo goud. Aangezien het een illegale markt is, is dit lastig te controleren, maar gezien de aantallen neushoorns die deze eeuw zijn gestroopt, moet de prijs van hoorn extreem hoog zijn. Bovendien lijkt de afzetmarkt te groeien. Ook in Afrika neemt de belangstelling voor traditionele medicijnen gemaakt van de hoorn van een neushoorn toe. Mzimba is zich terdege bewust van het gevaar dat de toenemende vraag naar hoorn met zich meebrengt. Het enige wat hij en zijn mannen kunnen doen is neushoorns zo goed mogelijk beschermen tegen stropers, en daarmee ook de gier.

Mzimba en de andere rangers zijn moedige en gepassioneerde mensen die zich opwerpen als de laatste beschermingswal tegen het uitsterven van de zwarte en de witte neushoorn. Voor hen is het ook een redelijk betaalde baan, maar ze beseffen wel degelijk dat ze hun leven in de waagschaal stellen.

Mzimba vertelt over die keer dat zijn rangers een val zetten voor stropers. Toen een van zijn collega's achter een boom vandaan stapte om tot arrestatie over te gaan, schoot een stroper op hem. De kogel belandde net boven hem in een tak. De ranger sprong op tijd terug achter de stam om aan een regen van kogels te ontkomen. 'We hebben die stropers later wel gearresteerd.' Of het vervolgens ooit tot een veroordeling komt is in Zuid-Afrika erg onzeker.

Langzaam lopen hij en zijn collega's terug naar het hoofd-

kwartier in de bush van Timbavati. Vandaag is er niets verontrustends gebeurd, maar de alertheid is elk moment van de dag nodig. Hij kan er nog uren over praten en doet dat ook. Ik neem afscheid van deze bijzondere man, die zo één is met de wildernis hier.

Tien maanden later stuurt Bram Lammers mij via WhatsApp een bericht door van de Zuid-Afrikaanse nieuwssite, News24. De kop van het artikel luidt: ‘Wildlife krijger en ranger Anton Mzimba doodgeschoten’. In de dagen na het nieuws over zijn dood wordt langzaam duidelijk wat er is gebeurd. Mzimba wordt in de maanden voor zijn dood steeds ernstiger bedreigd door een stroperssyndicaat, dat in hem een groot obstakel ziet om de neushoorns in Timbavati af te kunnen schieten en van hun hoorns te ontdoen. Collega-rangers bieden Mzimba aan om op een schuiladres tijdelijk onder te duiken tot de dreiging overwaait, maar Mzimba weigert te wijken voor criminelen. Hij blijft zijn werk doen en de neushoorns beschermen. Op een avond eind juli in 2022 staan er drie mannen voor de deur van zijn huis. Ze hebben problemen met hun auto en vragen om water voor in de radiator. Mzimba voelt nattigheid en stuurt zijn zootje op pad om water te halen. Als het jochie weg is komen de wapens tevoorschijn. Mzimba wordt door diverse kogels getroffen. Ook zijn vrouw wordt in haar buik geraakt. Mzimba sterft onderweg naar het ziekenhuis. De daders vluchten en worden gezocht, maar zijn vele maanden later nog niet gepakt. Mijn afscheid van Anton Mzimba tien maanden daarvoor, blijkt een vaarwel.

Er gaat een schok door de wereld van natuurbeschermers. Ook de Britse prins Harry heeft via Zoom weleens met Mzimba gesproken over zijn werk. Hij betuigt zijn medeleven op Twitter. Mzimba’s dood wordt groot nieuws, van CNN tot *Trouw*.

Mzimba vormt voor velen in zijn vak, en vooral voor zijn jongere collega's, een bron van inspiratie en motivatie.

Met de liquidatie van Mzimba is er een nieuw dieptepunt bereikt in de neushoornoorlog in Zuid-Afrika. Met het ombrengen van Mzimba geeft de stropersmaffia ook een lugubere boodschap af aan alle rangers die neushoorns beschermen: zij kunnen dit met de dood bekopen als ze stropersbenden niet hun gang laten gaan. Het zal zeker impact hebben op al die rangers in het veld. Het zal ook de verschillende neushoornsoorten dichterbij hun uitsterven brengen.

Mzimba was pas tweeënveertig jaar. Hij betaalde de hoogste prijs voor het beschermen van de neushoorn.